

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi

ARALIK AYI BÜLTENİ

“ ÇOCUKLARDA BİLİŞSEL GELİŞİM VE DİL GELİŞİMİ”

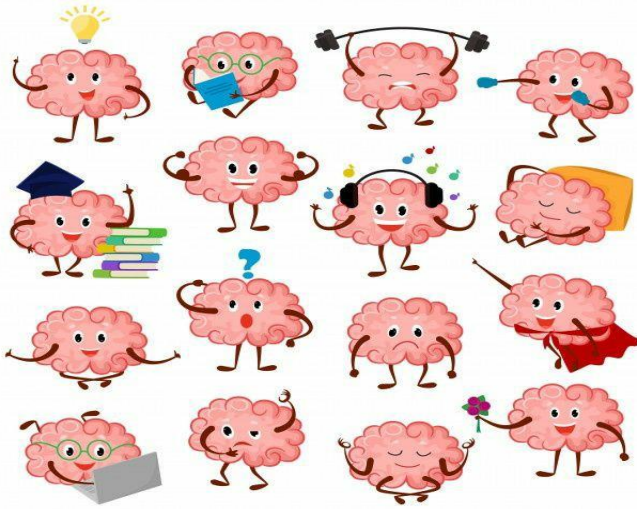

Sinem METİN TAŞ
Psikolojik Danışman

Beyin ve Bilişsel Gelişim

Beyin, bedenin diğer organlarını yöneten, düşünce, duygu ve davranışlarımızı seçmemizi sağlayan organımızdır. Bir başka deyişle, beyin diğer organlardan gelen bilgileri değerlendirir ve bedeni yönetir. Yaşadığımız her an beynimizde milyonlarca işlem gerçekleşir. Bedenimizde hissettiğimiz açlık, susuzluk, acı, ağrı, sevindiğimiz veya üzüldüğümüz olaylara verdiğimiz tepkiler, hep beyin kontrolü ve yönlendirmesiyle gerçekleşir. Öğrendiğimiz tüm bilgiler beyinde kaydedilir ve zamanı geldiğinde ortaya çıkar. Hafızamızı ve duygularımızı, beyin yönlendirir.

İnsan her türlü öğrenme için yeterli sayıda beyin/ sinir hücreleriyle donanmış olarak doğar. Bu hücreler arasında kurulan bağlantılarla duygu ve düşüncelerimiz kafamızın içinde dolaşır. Bu bağlantıların artması, hücrelerin yeni öğrenme tecrübeleriyle, kullanılmasına bağlıdır. **Hücrelerin kullanılması ise çocuğumuza bunu destekleyen bir ortam sağlayabilmemize bağlıdır.** Onunla bol bol konuşmamız, oynamasına ve çevresini keşfetmesine fırsat sağlamamızla mümkün olmaktadır. Her yeni deneyim çocuğun beyin hücrelerini harekete geçirir.

Beynin önemli bir özelliği de yaşamın erken dönemlerinde yani ilk yaşlarda öğrenme deneyimleriyle gelişme gösterebilmesidir. Örneğin, bir çocuk normal gelişimi için ihtiyacı olan öğrenme deneyimlerinden yoksun kalsa da daha sonra destekleyici bir çevre için içine girerse olumsuz etkileri giderilebilir. Giderilmediğinde ise, ilk yaşlarda yaşanan olumsuz deneyimlerin sonuçları kalıcı olabilir.

Hamilelik ve ilk yaşlar, çocuğun sinir sisteminin gelişmesinin en hızlı olduğu dönemdir. Bu nedenle hamilelik döneminden itibaren çocukların sağlıklı beslenmesi gerekir ve onlara olumlu deneyimler yaşamaları için fırsat verilmelidir. Bu dönemde annenin maruz kaldığı kötü koşullar ise (örneğin, yetersiz beslenme, şiddet görme gibi durumlar) bebeklerin bilişsel gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Çocuğumuzun bilişsel olarak geliştiğini nasıl anlarız?

- Konuşması gelişir ve yeni kelimeler öğrenir.
- Öğrenme isteği artar. Sorular soara.
- Sebep sonuç ilişkisi kurar.
- Sorunlara mantıklı çözümler getirir. .sorun çözmeyi öğrenir.... vb.

Bilişsel Gelişimin Temelinde 5 temel beceri vardır:

1. Algılama : Çevremizdeki olayları, eşyaları, sesleri, kokuları duyu organlarımız yoluyla farketmemizdir.
2. Hatırlama: Çevresindekinleri algılayıp hafızasına kaydedip belli bir süre sonra o bilgiyi kullanmasıdır.
3. Kavram Kullanma: Kavramları, sınıflandırmaları öğrenmesi.
4. İfade Etme- Konuşma:
5. Sorun Çözme: Karşılaştıkları sorunları mantık yürüterek çözmesidir.

Sorun Çözme ve Konuşma becerisinin gelişmesi için ilk 3 becerinin gelişmesi gerekir.

Çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağlamak için bu 5 beceriyi desteklememiz gerekmektedir.

5 beceriyi günlük hayatımızda sürekli kullanıyoruz. Çocuklarda bilişsel becerilerin geliştiğini gözlemleyebiliriz.

Örnek: Çocuk: "Bu ayakkabı ayağımı sıktı. Önce bağcıklarını gevşetelim. Hala sıkıyor, ayaklarım büyümüş, yenisini alalım" dedi.

Çocuğun öncelikle ayağının ayakkabıya girmediğini görmesi gerekir.	ALGILAMA
Bağcıklarını gevşettiğinde genişleyebileceğini hatırlaması gerekir.	HATIRLAMA
"Küçük, büyük, yeni" gibi kavramları bilmesi gerekir.	KAVRAM KULLANMA
Düşündüklerini söyleyebilmesi gerekir.	İFADE ETME- KONUŞMA
"Bağcıklarını gevşetelim, Yenisini alalım" gibi soruna çözüm önerisi getirmesi gerekir.	SORUN ÇÖZME

Çocuk yeni bilgi ve becerileri algılayıp öğrenebiliyorsa, bilgileri aklında uzun süre tutabiliyorsa, öğrendiklerini ifade edebiliyorsa, sorunlarını çözebiliyorsa bilişsel olarak gelişiyor demektir. Bu beceriler yaş ilerledikçe en basitten karmaşığa doğru gelişir. Bu becerilerin kazanılması için 5 duyu organının işlevlerini tam yerine getirip getirmediğini kontrol etmek önemlidir. Duyularında sorun yaşayan çocuklar öğrenme sürecinde de sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir.

Çocuğun algılama becerisini nasıl geliştirebiliriz?

Çocukların öğrenme tecrübeleri kazanmaları için sizlerle ve arkadaşlarıyla oynayabileceği farklı yerleri ve kişileri görebileceği ortamlar hazırlanmalıdır. Küçük geziler organize etmek(küütüphane, çarşı, Pazar, hastane, hayvanat bahçesi, postane, müze... vb.) size yardımcı olacaktır.

Çocuğun hatırlama becerisini nasıl geliştirebiliriz?

Çocukların anlatmak istediklerini (seyrettikleri filmler, yaptıklarını yaşadıklarını...vb) anlatması için onlara fırsat vermeliyiz. Daha önceden öğrendiği bilgiler, yaşadığı olaylar ve benzeri konularda konuşmalı ve onlara bunları hatırlaması için yardımcı olmalıyız. Fotoğraflardan yararlanabiliriz. (Örneğin: "yazın tatile gittiğimizde kumda neler toplamıştın?, Bayramda babaannenlere bizden başka kimler gelmişti?, Dün akşam yediğimiz yemeğin adı neydi?, Baklavanın tadı nasıldı?, Kütüphanede hangi kitaplar vardı?... vb.) Çocuklarla yaşadıkları deneyimler hakkında konuşmak, onlara soru sormak ve onların sordukları soruları cevaplandırmak, yaşadıkları deneyimleri anlamlı hale getirecek ve hatırlamasını kolaylaştıracaktır.

Çocuğun kavram geliştirme becerisini nasıl geliştirebiliriz?

Çocuğun kavramları öğrenebilmesi için, algıladıkları nesnelere isimlerini ve özelliklerini öğrenmesi gerekir. Nesnelere özelliklerine dikkat etmesini sağlamalıyız. Örneğin, yediği meyvenin büyüklüğüne, yumuşaklığına, rengine, tadına dikkat çekerek, meyvenin değişik özelliklerini fark etmesini sağlamalıyız. Gördükleri kavramları resim yaparak ya da canlandırarak göstermesini isteyebiliriz. Onlara kavramlar ile ilgili sorular sorabilir, gruplara ayırmasını isteyebiliriz.

DİL GELİŞİMİ

Biz yetişkinler gibi çocuklarda kendilerini ifade etmek için ya konuşur ya da sözsüz bazı mesajlar kullanmaktadır. Çocuğun dili kullanması da aslında bilişsel gelişiminin bir parçasıdır. Dil çocuğun doğuştan getirdiği bir yetenektir. Dil gelişimi çocuktan çocuğa farklılık gösterse de dil gelişimi de diğer gelişim alanları gibi evrenseldir yani tüm çocuklarda aynı sırayı izler. 2 yaşında bir çocuğun kelime dağarcığı 1000 kelimeye çıkmıştır. 4 yaşında anlaşılır cümleler kurmaktadır. 5 yaşında konuşması bir yetişkininki gibi uzun cümlelerden oluşmaktadır. 6 yaşında artık dili bir yetişkin gibi kullanabilir.

Çocuğun ifade etme becerisini nasıl geliştirebiliriz?

Sohbet Edin: Çocuk ile sohbet etmeniz hem çocukla ilişkinizi olumlu yönde etkiler hem de kendisini sözel olarak ifade etmesine yardımcı olur.

Soru Sorun: Çocuğa sorulan sorular, onları düşünmeye sevk eden sorular olmalıdır.(Örneğin, "Şemsiyeni almazsan ıslanmaz mısın?" yerine " Şemsiyeni almazsan sence ne olur?") "Evet" ya da "Hayır" cevabı alacağınız sorular yerine "Sen ne düşünüyorsun?", "Bunun içinde ne olabilir?" gibi sorular sorulmalıdır. Anlatılan bir öykü ya da olayla ilgili olarak da sorular sorulabilir." Sence arkadaşın neden öyle davrandı?, Öyküdeki çocuk farklı neler yapabiliirdi?... vb. çocuğu konuşmaya ve farklı fikirler üretmeye yönelten sorular sormak gerekir.

Düzenli Konuşarak Örnek Olun:Çocuk bol bol düzenli konuşma duymalıdır.Çocuğa tam ve düzenli cümle kurulmalıdır.

Kelime Oyunları Oynayın: Çocuğun kelime dağarcığını geliştirecektir.

Çocuğun Sorularına Cevap Verin: Çocuğun sorularına açık ve anlaşılır cevaplar verin.

Çocukla sadece televizyon ve ya bilgisayar karşısında iletişim kurmayın: Farklı etkinlikler sırasında da çocukla konuşun. Yürüyüş, oyun, sinema, gezi.. vb. ortamlara çocuğunuzla beraber gidin. Onunla yaptığınız bu etkinlikler iletişiminizi artıracak çocuğun dış dünyayı keşfetmesine yardımcı olacaktır.

Çocuğun sorduğu sorular nasıl cevaplanmalıdır?

1. Çocuğun soru sorma ve öğrenme konusunda cesareti kırılmamalıdır.
2. Sorulara doğru cevap verilmez.
3. Çocuğun gelişimine uygun cevaplar verilmelidir. Cümleler basit olmalıdır.
4. Sorduğu soru kadarıyla cevap verilmelidir. Ayrıntılarla çocuğun kafası karıştırılmamalıdır.
5. 4 yaş civarındaki çocuklar cinsellik, doğa olayları, yaşlanma ve ölüm...vb. konularla ilgili sorular sorarlar. Onlara açıklayıcı ve doyurucu cevaplar verilmelidir.
6. Eğer cevaplayamadığınız bir soru olursa sorunun cevabını beraber aramayı teklif edebilir ve birlikte araştırma yapabilirsiniz. ("Sence bu sorunun cevabını nereden ya da kimden öğrenebiliriz?".. vb.)

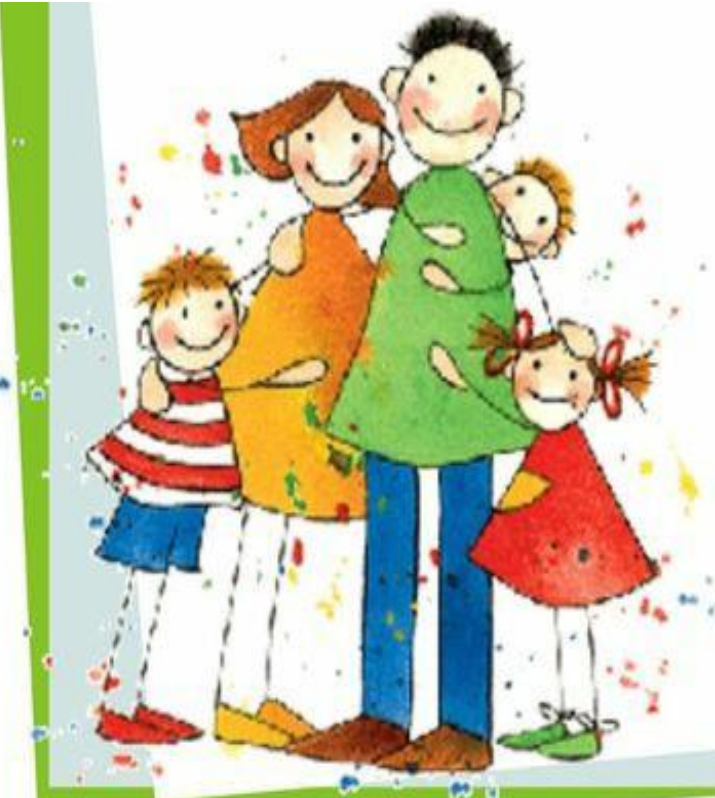
Çocuğun ifade etme becerisini nasıl geliştirebiliriz?

Çocuklar önce oyunlarında, sonraları okul ve kendi hayatlarında mantık yürüterek sorun çözmeleri gereken durumlarla karşılaşabilirler. (Örneğin, çocuk yaptığı resmi kırmızıya boyamak ister ancak kırmızı kalemi bulamaz. O zaman başka bir yol düşünmeye başlar. Kırmızı elişi kağıdını keserek resme yapıştırarak sorunu çözebilir)

1. Bir sorunla karşılaştığı zaman, bu sorunu kendi başına çözmesi için ona fırsat tanınmalıdır.
2. Bir sorunu çözemediğinde çözümü ona söylemek yerine, çözüm yolunu bulacak ipuçları bulmasına, olayın önemli noktalarını yakalamasına yardımcı olunmalıdır.
3. Ona mantık yürüterek sorun çözme konusunda örnek olmalıyız.
4. "Nasıl", "Neden" ve "Sonucunda ne olabilir" gibi sorularla gördükleri, duydukları ya da yaptıkları hakkında sorular sorabilir.

Çocuklarda doğuştan var olan bilişsel beceriler, yaş ilerledikçe ve çevre tarafından desteklendikçe daha da gelişmekte ve karmaşıklaşmaktadır.

Çocuklar aynı yönde gelişeler de birbirlerinden farklılıklar gösterirler. Her çocuğun farklı olduğunu ve farklı zamanlarda bu becerileri kazanabileceklerini unutmamak gerekir. Bu becerilerin sağlıklı olup olmadığını anlamak için çocuk izlenmelidir. Çocuğun gelişmesinde kendi yaşlarından çok belirgin farklılıklar görüyorsanız ya da okuldan bu konularla ilgili uyarı aldıysanız o zaman bir uzmana danışmanız gerekebilir.

METRODAKİ KEMANCI

Ocak ayının soğuk bir sabahında bir adam Washington DC metrosunda oturdu ve keman çalmaya başladı. Bach'ın altı parçasını 45 dakika çaldı. İşe gidiş zamanı olduğu için, bu kırk beş dakika içinde, metrodan binlerce insan geçti.

Keman çalınmaya başla dıktan üç dakika sonra orta yaşlı bir bey metroda bir müzisyenin olduğunun farkına vardı. Yürüyüşünü yavaşlattı ve birkaç saniye durdu ve sonra geç kalmamak için hızlanarak yoluna devam etti.

Kemancı ilk bir dolarlık bahşişini bundan bir dakika sonra aldı: bahşişı bırakan kadın parayı kutuya attı ve durmadan yürümeye devam ederek oradan uzaklaştı.

Birkaç dakika sonra, biri duvara yaslandı tam dinlemeye başlayacaktı ki, saatine baktı ve dinlemekten vazgeçerek yürüyerek oradan uzaklaştı. Herhalde işine geç kalmış biriydi.

Kemancıya en çok dikkat eden 3 yaşındaki bir oğlan çocuğuydu. Annesi onu çekiştirmeye devam etti, annesinin tüm çekiştirmesine rağmen çocuk durdu ve kemancıya baktı. Annesi çocuğu daha güçlü çekmeye başladı, çocuk yürüdü ama kafası geriye dönüktü ve sürekli kemancıya bakıyordu. Birçok çocuk bu davranışta bulundu; ama hepsi anneleri tarafından çekiştirilerek oradan uzaklaştırıldı.

Kemancının çaldığı 45 dakika içinde yalnız 6 kişi biraz durdu ve çalınan parçaları dinledi. Yirmi kadar kişi kutuya para attı ama normal yürüyüşlerine devam ettiler. Kemancı çalmasını bitirdiği zaman kimse çöken sessizliğin farkına varmadı. Ne alkışlayan oldu, ne de herhangi bir takdir ifade eden söz.

Hiç kimse bu kemancının dünyanın en iyi müzisyenlerinden biri olan Joshua Bell olduğunu bilmiyordu, O keman için yazılmış dünyanın en zor parçalarını, değeri 3.5 milyon dolar olan kemanıyla çalmaktaydı.

Metroda keman çalmadan iki gün önce Joshua Bell Boston'da bir konser vermişti; bütün biletler satılmıştı ve bir biletin ortalama değeri yüz dolardı.

Bu gerçek bir öyküdür. Joshua Bell'in metro istasyonunda çalmasını Washington Post gazetesi, "sosyal algılamada öncelikler" üzerine bir deney olarak organize etmişti.

- Hiç beklemediğimiz anda ve hiç beklemediğimiz ortamlarda karşımıza çıkan güzelliklerin farkına varabilir miyiz?

- Durup bu güzelliklerin tadına varabilir miyiz?

- Beklenmedik bir bağlamda gerçek bir yeteneğin farkına varabilir miyiz?

Bu deneyden çıkarılabilecek sonuçlardan biri şu olabilir:

Şu dünyada yazılmış en güzel müzik parçalarından birini yaşayan en yetenekli müzisyenlerden biri çalarken durup dinleme için zamanımız yoksa acaba başka hangi güzellikler biz farkına varmadan hayatımızdan akıp gidiyor?

(Doğan Cüceloğlu (11.01.2009))

